

DETALJPLAN FÖR KAPACITETSSTARK KOLLEKTIVTRAFIK

Bedömning av konsekvenser
för kulturmiljö

2020-08-20

Beställare	Ansvarig	Handläggare
Uppsala kommun	Jan Perotti Antikvarie	Emelie Resvik Planarkitekt
	Tel. 08-402 25 79 jan.perotti@white.se	Tel. 08-402 25 911 emelie.resvik@white.se

Innehåll

1. INLEDNING	4
UPPDRAG, SYFTE, METOD	4
Avgränsningar	4
2. LAGSKYDD, PLANER OCH PROGRAM	5
GÄLLANDE LAGSKYDD	5
Miljöbalken	5
Kulturmiljölagen (KML)	5
Landskapsbildsskydd	6
Kommunala planer och program	6
3. DELOMRÅDEN	8
DELOMRÅDE A	9
Förutsättningar	9
Värden och konsekvensbedömning	11
DELOMRÅDE B	14
Förutsättningar	14
Värden och konsekvensbedömning	15
DELOMRÅDE C	17
Förutsättningar	17
Värden och konsekvensbedömning	19
DELOMRÅDE D	21
Förutsättningar	21
Värden och konsekvensbedömning	23

1. Inledning

UPPDRAG, SYFTE, METOD

Avgränsningar

Det finns flertal utredningar som utgör underlag till denna rapport, och som beskriver kulturmiljövärden för större områden, än vad kollektivtrafikstråket anses beröra/påverka. I denna rapport beskrivs de kulturmiljövärden som ligger i direkt närhet eller angränsar till den planerade kollektivtrafikstråket. Med andra ord kan det beskrivas som de objekt som är visuellt avläsbara ifrån kollektivtrafikstråkets sträckning. I en stadsmiljö är det främst den närmsta bebyggelsen och i ett öppet landskap är det främst topografin och natur som är avläsbar från kollektivtrafikstråket.

Konsekvensbedömningen behandlar enbart de miljöer eller byggnader som är skyddade eller ingår i områden med skydd, så som riksintressen, fornlämningsområden, byggnadsminnen - enskilda och statliga, eller byggnader som är särskilt värdefulla i enlighet med PBL kap 8 § 13. En förutsättning för bedömningen är att kollektivtrafikstråket inte föranleder rivning av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Värderingar av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och byggnader i föreliggande dokument är hämtade ur olika kulturhistoriska utredningar som tagits fram för kollektivtrafikstråket och andra exploateringar utmed den sträcka kollektivtrafikstråket passerar. Respektive framställare av dessa utredningar har använt sig av olika värderingsskalor i sina rapporter. För denna rapport har vi gjort ett urval utifrån dessa underlag där objekt och miljöer som bedöms besitta särskilda eller synnerligen höga kulturhistoriska värden har tagits med.

Konsekvenserna för de identifierade värdena har bedömts på respektive delsträcka. Konsekvenserna bedöms efter skalan stora, måttliga, försumbara/ingen påverkan. Det görs även en bedömning om konsekvenserna är direkta eller indirekta samt om påverkan har några kumulativa effekter.

Bedömningarna har gjorts utifrån kollektivtrafikstråket som förekomst. En korrekt bedömning av konsekvenserna på kulturhistoriska värden är avhängigt hur kollektivtrafikstråket placeras, gestaltas och utformas utmed sträckan. Utrustning så som stolpar, staket, belysning och väntkurer kan, beroende på utformning, medföra negativa påverkan. Eftersom dessa delar inte är projekterade går de inte att bedöma.

2. Lagskydd, planer och program

GÄLLANDE LAGSKYDD

Miljöbalken

RIKSINTRESSEN FÖR KULTURMILJÖVÅRDEN MILJÖBALKEN 3 KAP 6 §

Riksintressen för kulturmiljövården är sammanhängande kulturmiljöer av stor betydelse ur ett nationellt perspektiv. Det är områden som särskilt väl belyser viktiga historiska skeenden. De värden som ligger till grund för utpekandet är knutna till såväl enskilda objekt och delområden som till miljöns kulturhistoriska och rumsliga samband. Riksintresseområden för kulturmiljövården ska skyddas mot åtgärder som kan innebära påtaglig skada på kulturmiljön. Till varje område som pekats ut som riksintresse för kulturmiljövård finns en riksintressebeskrivning, i vilken det redogörs för anspråket. Det är den delen av anspråket som regleras enligt lag (Miljöbalken 3 kap 6 §).

Uppsala stad [C 40A]

Samtliga delområden (A-D) inom planområdet med undantag från delområde B ligger inom riksintresset Uppsala stad. Även andra delar av riksintresset som inte ligger i direkt anslutning till respektive delområde kan påverkas indirekt av skilda markanvändningsanspråk.

2014 tog länsstyrelsen fram ett fördjupat kunskapsunderlag för att precisera och tydliggöra riksintressets värden som ett stöd vid avvägningar av skilda markanvändningsanspråk. Enligt det fördjupade underlaget kan de kulturhistoriska värdena delas upp i fyra huvudsakliga teman: centralmakten, domkyrkostaden, lärdomsstaden och stadens struktur.

Kulturmiljölagen (KML)

Genom kulturmiljölagen anger samhället grundläggande bestämmelser till skydd för viktiga delar av kulturarvet. Lagen innehåller bland annat bestämmelser för skydd av värdefulla byggnader liksom fornlämningar, fornfynd, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål

Byggnadsminnen

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader, miljöer och anläggningar kan skyddas som byggnadsminnen. För att reglera hur det kulturhistoriska värdet ska tas tillvara fastställs skyddsbestämmelser för varje byggnadsminne. Det finns två typer av byggnadsminnen, byggnadsminnen enligt kulturmiljölagen (enskilda) och statliga byggnadsminnen. I anslutning till den planerade kollektivtrafikstråket finns enskilda byggnadsminnen.

Fornlämningar

I Kapitel 2 anges att fornlämningar är skyddade enligt denna lag. Skyddet innebär att det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen på något sätt förändra, ta bort, skada eller täcka över en fornlämning. Vid sidan av kända, registrerade fornlämningar finns ett stort antal ännu icke identifierade och registrerade fornlämningar.

Miljöbalk (1998:808) 3 kap 6 § 6 §

Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.

Uppsala stad [C 40 A]

Motivering:

Stad starkt präglad av centralmakt, kyrka och lärdomsinstitutioner från medeltid till idag.

Uttryck för riksintresset:

Centralmaktens, domkyrko- och lärdomsstadens bebyggelse och miljöer från medeltiden fram till idag. Kronogodsen med ängsmarker utmed Fyrisån. Miljöer och offentligbyggnader som hör samman med funktionen som residens-, förvaltnings- och regementsstad från 1600-talet till 1900-talet. Gatunöster med medeltida drag och rester av oregelbundna tomter från tiden före 1643 års reglering, gatunät enligt rutnätsplan med hönslutet torg och långa raka tillfartsvägar från 1600-talet. Vetenskapshistoriskt intressanta trädgårdsanläggningar och parker från 1600-talet till 1900-talet. Bebyggelse-, kommunikations- och stadsplanestruktur som visar på stadens uppkomst och utveckling från medeltid till 1900-talet. Bebyggelsens utformning, placering och inbördes rumsliga samband. Den monumentala bebyggelsens dominans i stadsbilden genom siktlinjer och vyer längs gator, från torgrum och från Fyrisån. Stadens siluett från infarterna och vägar som passerar staden med domkyrkan, slottet och Carolina Rediviva som viktigaländmärken. Gatu- och platsnamn som anknyter till stadens kulturhistoriska utveckling.

Kulturmiljölagen KML (1988:950)

Kulturmiljölagen skyddar fornlämningar (2 kap), byggnadsminnen (3 kap) och kyrkliga kulturminnen (4 kap) samt skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål.

Landskapsbildsskydd

Landskapsbildsskydd finns till för att skydda värdet av framförallt den visuella upplevelsen av ett landskap. Skyddet reglerar till exempel bebyggelse och vägar. Det krävs tillstånd från Länsstyrelsen för att utföra åtgärder som kan ha negativ effekt på landskapsbilden. Åtgärderna som kräver tillstånd kan variera mellan de olika områdena. Skyddet reglerar dock framförallt bebyggelse som exempelvis nybyggnad och tillbyggnader, men även takresningar och att väsentlig förändra en byggnads yttre utseende. De flesta beslut innehåller även föreskrifter om att det krävs tillstånd för schaktning, fyllning, borttagande av träd, ledningsdragning m.m.

LANDSKAPSBILDSKYDD-FYRISÅNS DALGÅNG KUNGSÅNGEN - FLOTTSUND

Beslut om landskapsbildsskydd togs år 1970 och är gällande idag. Skyddet innebär att Fyrisåns dalgång har ett skydd för landskapsbilden enligt den gamla naturresurslagen.

Kommunala planer och program

ÖVERSIKTSPLAN UPPSALA 2016, DEL B RIKSINTRESSEN

Kommunens ÖP kompletteras med en separat del (del B) som specifikt behandlar länets riksintressen. I denna del av översiktsplanen redovisas kommunens ställningstaganden till utpekade riksintressen och andra intressen av nationell betydelse. I denna utredning berörs enbart riksintresse för kulturmiljövården, Uppsala stad C40. Nedan redogörs för kommunens ställningstaganden gällande riksintresset Uppsala stad C40.

Kommunens bedömning och ställningstagande

- Riksintresseområden ska enligt miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön. Tillskott och förändringar kan göras om kulturmiljövården beaktas.
- Ny bebyggelse ska föregås av en genomarbetad gestaltungsidé
- Utveckling och förändring av kulturhistoriskt värdefull bebyggelsemiljö ska utgå från ett kulturhistoriskt underlag.
- Vid planering av nya, högre hus ska alltid en genomarbetad sikt- och stadsbildsstudie genomföras, där förhållandet mellan nya och befintliga högre byggnader studeras.
- För särskilt värdefulla bebyggelsemiljöer, enligt beslut av KF 1988 gäller dessutom följande riktlinjer:
  - Kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer, med tillhörande parker eller enstaka byggnader ska inte förvanskas.
  - Parkernas och torgens kulturhistoriska värde ska respekteras. Byggnader och miljöer av högt industrihistoriskt värde bör bevaras och får inte förvanskas. När det upprättas nya detaljplaner ska kulturhistoriska värden preciseras och skyddas genom Q/q-märkning eller varsamhetsbestämmelser.

- Kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer, med tillhörande parker eller enstaka byggnader ska inte förvanskas. Parkernas och torgens kulturhistoriska värde ska respekteras. Byggnader och miljöer av högt industrihistoriskt värde bör bevaras och får inte förvanskas. När det upprättas nya detaljplaner ska kulturhistoriska värden preciseras och skyddas genom Q/q-märkning eller varsamhetsbestämmelser”.

Gällande kulturmiljöer avser kommunen att aktivt arbeta med att värna och utveckla staden och dess kulturhistoriska värden. Samtidigt ser man att utvecklingen av Södra staden innebär en utmaning för att kvalitativt hantera riksintresset Uppsala stad.

FÖP SÖDRA STADEN

I visionen för Södra staden identifieras fem områden som särskilt viktiga att prioritera för hållbar stadsutveckling i Södra staden. Utbyggnad av social infrastruktur, offentliga rum, rörelsestråk och vattenmiljöer ses som förutsättningar för utveckling av bra bostadsmiljöer och näringsliv. För att nå en hållbar stadsutveckling krävs också enligt kommunen att man arbetar efter två principer; att aktörer samverkar, tänker nytt och utvecklar det unika samt att kommunen möjliggör för statliga och privata initiativ.

I området identifierar man idag miljöer med mycket höga värden. Det gäller platsens fysiska förutsättningar med koppling till natur, fritid, kultur, vatten och landskap men också förutsättningar i form av ett starkt universitets- och näringsliv. Dessa unika kvaliteter ska utvecklas till att utgöra viktiga delar av Södra stadens identitet och attraktivitet.

I den samlade hållbarhets bedömningen står det att utgångspunkten för arbetet med visionen för Södra staden har varit att den ska bidra till ett långsiktigt hållbart Södra staden. Man belyser samtidigt att planförslagets båda alternativ kommer att innebära risk för negativa konsekvenser för främst vattenmiljö, naturmiljö samt kulturmiljö och landskapsbild men man bedömer att genom rätt åtgärder kan påverkan minskas.

Länsstyrelsens granskningsyttrande

I länsstyrelsens granskningsyttrande (2017-04-27) anser de att planen saknar ett helhetsperspektiv som behandlar den kumulativa effekten avseende negativ påverkan på riksintresse kulturmiljö. De anser därför att frågan om den långsiktiga risken för påtaglig skada på riksintresset hänskjuts till detaljplaneskedet.

Länsstyrelsen anser vidare att det i den fördjupade översiktsplanen bör finnas ett resonemang om hur området bör utvecklas om delar av planförslaget inte går att genomföra på grund av motstående intressen eller om den föreslagna broförbindelsen över Fyrisån inte går att anlägga som planerat.

KOMMUNALA KULTURMILJÖER (STÖRRE UTPEKADE OMRÅDEN)

Kulturminnesvårdsprogram, U20 Uppsala

I kulturminnesvårdsprogrammet för Uppsala län, som fått namnet "Bygd att vårda", beskrivs länets kulturhistoriska utveckling och de spår som olika verksamheter avsatt i landskapet. Arbetet har utförts av Upplandsmuseet och länsstyrelsen. Kulturminnesvårdsprogrammet finns utpekat i kartan med utpekade kulturvärden.

KULTURHISTORISK UTREDNING, DAG HAMMARSKJÖLDSSTRÅKET

Beskrivningen av utredningen lyder enligt följande:

"Utredning har utförts av Upplandsmuseet och Karavan landskapsarkitekter på uppdrag av Uppsala kommun. Den beskriver och analyserar miljöns kulturhistoriska värden, som finns både i enskilda objekt som byggnader och i större strukturer och landskapsbild. Utredningen är tänkt att fungera som planeringsstöd och bidra till samsyn när det gäller områdets kulturhistoriska värden och öka förståelsen för överväganden och vägval som berör äldrebebyggelse och strukturer. Kulturhistoriska värden inom utredningsområdet sammanställs i bl. a. en känslighetskarta som visar lämpliga/olämpliga platser för exploatering".

ÅNGSTRÖM DELSTRÄCKA 4 KULTURHISTORISK UTREDNING

Beskrivningen av utredningen lyder enligt följande:

"Utredningen utfördes på uppdrag av Akademiska hus och avser att möta samrådssynpunkten på en behovet av en fördjupad kulturhistorisk utredning. Utredningen innefattar dels en kulturhistorisk utredning av de kulturmiljövärden som påverkas av det då aktuella planförslaget, dels en analys av vilka konsekvenser planförslaget får på kulturmiljövärden. Även detaljplanens påverkan på stadens siluett utreddes".

KULTURHISTORISK UTREDNING AV ULLERÅKEROMRÅDET

Beskrivningen av utredningen lyder enligt följande:

"Utredning behandlar kulturmiljövärden inom den del av det s.k. Ulleråkerområdet som ligger inom fastigheten Kronåsen 3:1 i Uppsala kommun". Utredningen utgör ett underlag för kommande planarbete. Utredningen utfördes av Per Lundgren, Upplandsmuseet, på uppdrag av Landstingsservice.

GESTALTNINGSPROGRAM FÖR DAG HAMMARSKJÖLDS VÄG

2001 togs ett gestaltningsprogram för Dag Hammarskjölds väg fram. Programmet behandlar Dag Hammarskjölds väg från Slottsparken i norr till Sunnersta i söder. Syfte med programmet var att "ta tillvara Dag Hammarskjölds väg som ett sammanhållande och karaktärsskapande stadsbyggnadselement i Uppsala". I programmet presenteras analys och gestaltningsprinciper för vägledning kring hur man förhåller sig till vägen inom stadsutveckling.

UPPSALA INNERSTADSSTRATEGI

Innerstadsstrategin är ett fördjupat strategidokument som kopplar till arbetet med kommunens nya översiktsplan. Innerstadsstrategin utgör en vägledning för den långsiktiga utvecklingen för centrala staden.

Att utveckla kulturmiljön utgör en av strategins inriktningar. Gällande förhållningssätt till kulturmiljön skriver man att, stadens mångfald av kulturmiljöer ska ges förutsättningar att synas och utvecklas. Genom att göra Uppsalas unika kulturmiljöer mer synliga och tillgängliga ökar även stadslivet i området. Förändringar eller tillägg i den befintliga bebyggelsen ska dock alltid ta sin utgångspunkt i platsen och analyseras utifrån ett bredare funktionsperspektiv i staden. Ett angivet sätt att utveckla stadslivet i kulturmiljöerna är att skapa förutsättningar för attraktiva och tillgängliga kulturstråk.

Riktlinjer

- Utgå alltid från kulturhistoriska underlag vid utveckling och förändring. Tillägg som berikar kulturmiljön kan prövas.
- Ta alltid fram en genomarbetad gestaltningsidé med hög arkitektonisk kvalitet vid planering av ny bebyggelse, ombyggnad eller annan större förändring.
- Värna och utveckla gårdsmiljöer med respekt för arkitektoniska och kulturhistoriska värden.
- Ge universitetets institutioner möjlighet att utvecklas med respekt för kulturmiljövärden.

3. Delområden

Karta som visar uppdragets olika delområden.

Förutsättningar

I delsträcka A kommer kollektivtrafikstråket passera centrala delar av staden. Den utgår från Uppsala centralstationen och resecentrum, som utgör samlingspunkt för stadens resande med kollektivtrafik. Kollektivtrafikstråket går utmed Stads husgatan, korsar Kungsgatan, och viker av västerut till Bäverns gränd. Gränden har breddats genom åren och kantas av så väl 1960- och 70-talshus som äldre småskaliga trähusbebyggelsen från 1800-talet. Kollektivtrafikstråket går över Fyrisån in i en miljö som historiskt varit en nöjes- och rekreationsmiljö präglad av universitetet. Här passerar kollektivtrafikstråket Svandammen och byggnadsminnena Gamla Anatomicum i kv. Munken och gymnastikhallen Svettis. Kollektivtrafikstråket viker sedan av söderut till Sjukhusvägen, förbi Akademiska sjukhusområdet, Stadsträdgården och Studenternas. Den följer sedan Dag Hammarskjölds väg söderut förbi de f.d. regementsområdena och BMC, för att sedan svänga öster ut på Regementsvägen där den går utmed Exercisfältet, ett betydelsefullt landskapsrum och militärhistorisk miljö. Hela Delsträcka A går genom ett område som är av riksintresse för kulturmiljövården – Uppsala stad C40.

UTREDNINGAR SOM BERÖR DELOMRÅDE A

- *Spårväg, Uppsala kommun. Kulturhistorisk utredning inför planerad spårväg. Upplandsmuseet 2020.*

- *Gestaltningprogram för kv. Sjukhuset Uppsala. Övergripande gestaltning av sjukhusområdet. Landstingsservice 2013.*

- *Stadsträdgården – Utvecklingsplan. Håkan Qvarnström, 2012.*

- *Dag Hammarskjöldsstråket – kulturhistorisk utredning, Upplandsmuseet/Karavan, 2014.*

- *Byggnadsminnet Polacksbacken. Kulturhistorisk analys av Kronåsen 1:15. Upplandsmuseet 2016.*

- *Ångström Delsträcka 4, Kulturhistorisk utredning, Upplandsmuseet, 2014.*

UTREDNINGAR SOM SAKNAS

- *Stationsområdet och resecentrumet.*

Det saknas tillräckligt underlag för den här delen av staden, för att kunna göra en fullständig bedömning av kollektivtrafikstråkets påverkan på kulturmiljön. I Upplandsmuseets utredning Kulturhistorisk utredning avhandlas detta område översiktligt, men en djupare analys bör tas fram.

- *Kulturhistorisk utredning av sjukhusområdet (Akademiska sjukhuset).*

Det finns ett Gestaltningprogram för kv. Sjukhuset i Uppsala. Gestaltningprogrammet saknar dock en bedömning och värdering av kulturhistorisk miljö inom detta område. För en korrekt konsekvensbedömning behövs ett sådant underlag, men viser inte att en djupare analys är nödvändig inom detta projekt.

1. *Vy mot Bäverns gränd och slottet i fonden. Vy mot väst.*
2. *Sjukhusvägen med domkyrkan i fonden. Vy mot norr.*

Foton : White arkitekter

KULTURMILJÖVÅRDEN OCH SKYDD

Byggnader

Nummer/Delområde	Bebyggelse	År	Skydd
<i>Stadens centrala delar</i>			
1	Bostadsgårdar utmed Bäverns gränd	1880-talet	Förvanskningsförbud
2	Prinshuset utmed Bäverns gränd	1835	Förvanskningsförbud
3	Gamla Anatomicum i kv. Munken	1850-1851	Byggnadsminne
4	Pumphuset	1875	Förvanskningsförbud
5	Fågelsången	1951	Förvanskningsförbud
6	Flustret	1858/1870/ 1920	Förvanskningsförbud
7	Svettis	1903-1907	Förvanskningsförbud
8	Bollhuset	1937	Förvanskningsförbud
9	Slottskällan	1860 /1880	Förvanskningsförbud
<i>Dag Hammarskjölds väg och Regementsvägen</i>			
10	F.d. Andra Svea artilleriregementes kaserner nr 4	1897-1904	Förvanskningsförbud
11	F.d. Sjuksköterskeskola	1962	Förvanskningsförbud
12	F.d. försvarets läroverk	1942	Förvanskningsförbud

Stråk och kommunikationsleder

Kungsgatan	1600-tal
Bäverns gränd	1600-tal
Sjukhusvägen	1860
Dag Hammarskjölds väg	1600-tal
Regementsvägen	1600-tal

Kulturhistoriska miljöer

Hela delsträcka A		Riksintresse för kulturmiljövården (Uppsala stad C40)
Svandammen	1590-tal och 1800-tal	Riksintresse
Stadsträdgården	1800-tal	Riksintresse

Landskapsrum

Exercisfältet	
Fyrisån	Naturresevat Årike Fyrisån (miljöbalken)

Värden och konsekvensbedömning

Nedan sammanfattas värden kortfattat och en bedömning av konsekvenserna för den kulturhistoriska miljön, uppdelat i olika delsträckor; Stadens centrala delar, Sjukhusområdet, Dag Hammarskjölds väg och Regementsvägen.

STADENS CENTRALA DELAR

Värden

Kollektivtrafikstråket planeras gå i Stadshusgatan och passera Kungsgatan som anlades som paradgata under 1800-talet, i samband med att järnvägen tillkom. Idag används gatorna för bil och kollektivtrafik.

Bäverns gränd har ett värde eftersom dess sträckning avviker från den 1600-talets rutnäsplanen, istället är den orienterad 90 grader mot slottet. Det ger en siktlinje mot slottet som om visar på stadens relation och anpassning till centralmakten. Sammantaget gör det Bäverns gränd särskilt viktig för berättelsen kring stadens framväxt och struktur. Gatan var ursprungligen en smal gränd, men den har breddats i delsträckor under 1900-talet. Vid breddningen revs och flyttades bebyggelse från 1800-talet, det finns dock fortfarande kvar ett antal byggnader (Prinshuset och Bostadsgårdarna) från denna tid. Dessa är särskilt värdefulla ur ett kulturhistoriskt perspektiv (förvanskningsförbud).

Där Bäverns gränd möter Islandsbron och Fyrisån, öppnas stadsbilden upp sig, och flera betydelsefulla miljöer blir synliga. Fyrisån, Uppsalas finrum, har historiskt sett delat upp staden i en östlig borgerlig del och en västlig akademisk del. Pumphuset berättar om åns betydelse för stadens vattenförsörjning och tillgång på vattenkraft. Islandsbron som uppfördes i mitten av 1900-talet har skulpterade smidesrällen som har ett högt kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde.

Kollektivtrafikstråket fortsätter i Munggatan, förbi passerar byggnadsminnet Gamla Anatomicum, uppförd för Uppsala Universitet, samt byggnadsminnet gymnastikhuset Svettis som uppfördes åt universitetets studenter. Söder om Svandammen finns en samling byggnaderna, Svettis, Flustret, och Bollhuset, som tillsammans med Stadsträdgården och den f.d. badanstalten utgör en historisk nöjes- och rekreativmiljö. Det innebär att det inom en begränsad yta förekommer stora värden och berättelser kopplade till riksintresset Uppsala stad och dess teman lärdomsstaden, centralmakten och stadens framväxt och struktur.

Huvuddelen av denna sträcka uppförs inom ett område med medeltida kulturlager vilket innebär att det kan förekomma arkeologiska och kulturhistoriska lämningar som ännu inte har identifierats.

Konsekvensbedömning

En sammanvägd bedömning av konsekvenserna för denna del av delsträcka A är att ett kollektivtrafikstråk får måttlig påverkan på kulturhistoriska värden. Kollektivtrafikstråket följer befintliga strukturer och trafikerade gator i staden. I viss mån kan kollektivtrafikstråket bidra positivt till kulturmiljön här genom utökat gatuliv och urbanitet. Dessutom har kollektivtrafikstråket historiskt hävd på denna delsträcka då det funnits en spårväg här tidigare. Vi ser även potential till positiva kumulativa effekter genom minskad biltrafik och ökad tillgänglighet till stadens kulturmiljöer. Däremot är det av stor vikt att gestaltningen utförs medvetet och att utrustning utformas så att upplevelsemässiga värden inte går förlorade.

För Kungsgatan ser vi att kollektivtrafikstråket ger en förstärkt kollektivtrafikmiljö vilket betonar centrala stråket och stadsmiljön som helhet. Eftersom kulturhistoriskt underlag delvis saknas och kollektivtrafikstråkets vändning inte är fastslagen går det inte att bedöma konsekvenserna fullt ut. Vår preliminära bedömning är dock att så väl miljön som byggnaderna utmed Kungsgatan är tåliga för de förändringar kollektivtrafikstråket medför.

I Bäverns gränd bedöms kollektivtrafikstråket få försumbar påverkan eftersom värdena består även med ett kollektivtrafikstråk. Gatans orientering mot slottet ändras inte och de kulturhistoriska värdefulla byggnaderna bör inte påverkas negativt. Viss risk för skadliga vibrationer föreligger. Beroende på hur den fasta tekniska installationen, såsom stolpar, kablar, hållplatser och perronger, placeras och utformas i Bäverns gränd, finns det en risk att siktlinjen mot slottet döljs. Det finns därmed en risk för måttlig till stor påverkan på detta värde.

Det finns en viss risk av fragmentering av stadens historiska struktur då Kollektivtrafikstråket påverkar den historiska uppdelningen av staden öster och väster om Fyrisån. Huruvida det är ett värde att beakta är inte självklart. Det var länge sedan denna uppdelning hade relevans för staden. En eventuell förändring av Islandsbron skulle kunna innebära påverkan på stadsrummet och möjligheten att läsa Fyrisåns historiska betydelse. Bron som objekt bedömer vi ha lågt kulturhistoriskt värde, men dess smidesrälle har positiv betydelse för stadsbilden. I det fall bron ändras bör smidesrället återanvändas som kompensatorisk.

Dragningen utmed Munggatan bedöms inte påverka den värdefulla bebyggelse som kantar stadsrummet runt Svandammen. Stadsrummet som sådant bedöms inte heller påverkas under förutsättning att den fasta utrustningen väljs med omsorg utifrån platsen. Vissa positiva effekter kan förväntas genom minskad bil- och busstrafik, vilket i sin tur skulle kunna minska barriärefekten som den står för utmed gatan.

Konsekvenser för fornminnen

Alla ingrepp i mark och fasta konstruktioner som täcker mark i längs denna sträcka kräver länsstyrelsen tillstånd. Vilka värden som finns och som kan komma att påverkas undersöks med arkeologiska förundersökningar.

Konsekvenser på riksintresset

Inom denna delsträcka återfinns tre av riksintressets teman, Lärdomsstaden, Centralmakten samt Stadens framväxt och struktur. Vår bedömning är att de värden som preciseras under respektive tema kvarstår och därmed bedöms påverkan på riksintresset vara försumbar.

SJUKHUSOMRÅDET

Värden

Från Svandammen förläggs kollektivtrafikstråket i Sjukhusvägen upp till Dag Hammarskjölds väg. Väster om Sjukhusvägen ligger Akademiska sjukhuset och öster om ligger Stadsträdgården, båda historiska och betydelsefulla miljöer. Sjukhusvägen anlades 1860 och delade då av Sjukhusparken från Stadsträdgården. Den hade fram till mitten av 1900-talet en stäckning tvärs genom dagens sjukhusområde. Kommandes söder ifrån har Sjukhusvägen en värdefull siktlinje mot Domkyrkan. Stadsträdgården anlades i mitten på 1800-talet på dåvarande kronans mark, som en rekreativ miljö. Den utgör en betydelsefull del av stadens tillväxt efter näringsfriheten. Stadsträdgården har en betydelse för riksintresset Uppsala stad – Stadens framväxt och struktur. Akademiska sjukhuset med forskning och undervisning har en betydelse för riksintresset Uppsala stad – Lärdomsstaden och Centralmakten.

En kortare del av denna sträcka uppförs inom ett område med medeltida kulturlager vilket innebär att det kan förekomma arkeologiska och kulturhistoriska lämningar som ännu inte har identifierats.

Konsekvensbedömning

En sammanvägd bedömning av konsekvenserna för denna del av delsträcka A är att ett kollektivtrafikstråk har försumbar påverkan på kulturhistoriska värden. Kollektivtrafikstråket följer befintliga strukturer och trafikerad gata. För bevarande av siktlinjen mot domkyrkan bör gestaltningen utföras medvetet och utrustning utformas så att den inte stör vyn.

Kollektivtrafikstråket kommer att följa den befintliga infrastrukturen som redan finns (Sjukhusvägen) och bedöms ligga avskilt från Stadsträdgården och bebyggelsen i Sjukhusområdet. Kollektivtrafikstråket bedöms inte påverka denna kulturhistoriska värdefulla miljö och inte heller påverka rekreativmiljön. Snarare kan kollektivtrafikstråket tillgängliggöra denna rekreativmiljö. Sträckning i Sjukhusvägen bedöms förstärka den historiska uppdelningen mellan de båda miljöerna på ömse sidor om vägen. Beroende på hur den fasta tekniska installationen, såsom stolpar, kablar, hållplatser och perronger, placeras och utformas i Sjukhusvägen, finns det en risk att siktlinjen mot Domkyrkan döljs. Det innebär en att påverkan på detta värde kan bli måttlig till stor. Eventuellt behov av breddning kan också medföra viss påverkan.

Konsekvenser för fornminnen

Alla ingrepp i mark och fasta konstruktioner som täcker mark i längs denna sträcka kräver länsstyrelsen tillstånd. Vilka värden som finns och som kan komma att påverkas undersöks med arkeologiska förundersökningar.

Konsekvenser på riksintresset

Inom denna delsträcka återfinns tre av riksintressets teman, Lärdomsstaden, Centralmakten samt Stadens framväxt och struktur. I viss mån är även temat domkyrkostaden representerat. Vår bedömning är att de värden som preciseras under respektive tema kvarstår och därmed bedöms påverkan på riksintresset vara försumbar.

DAG HAMMARSKJÖLDSVÄG OCH REGEMENTSVÄGEN

Värden

Från Sjukhusvägen vänder kollektivtrafikstråket söderut till Dag Hammarskjölds väg. Området utmed vägen präglas av den tidigare militära verksamheten i området.

Dag Hammarskjölds väg fick sin sträckning som ny Stockholmsväg under 1600-talet i samband med stadsregleringen. Karakteristiskt är dess raka dragning som visar på kungamaktens betydelse och dess landskapsskapande anläggningar under stormaktstiden. Alléerna längsmed vägen är karakteristiska och har historiskt sett planterats som skydd för militärens övningar. Öster om Dag Hammarskjölds väg ligger Kasernetablissemang, ett flertal kasernbyggnader med välbevarade fronter mot Dag Hammarskjölds väg. Byggnaderna, som uppfördes kring sekelskiftet 18-1900, minner om värnpliktsarméns framväxt under 1900-talet och militärens framträdande roll i samhället. Byggnaderna utgör dessutom ett påtagligt inslag i stadsbilden. En minnessten finns uppställd på ytan mellan Dag Hammarskjölds väg och kasernerna, vilken är upptagen som "övrig kulturhistorisk lämning" i Fornsök.

Området väster om Dag Hammarskjölds väg har använts som militärt övningsområde. Från mitten av 1900-talet har området utvecklats med anläggningar och institutioner kopplade till militären och Universitetet. Bland annat uppfördes sjuksköterskeskolan här som en del av Akademiska sjukhuset och på 1970-talet tillkom Uppsala Biomedicinska centrum (BMC), ett byggnadskomplex som rönt internationell uppmärksamhet. Kollektivtrafikstråket viker sedan av österut på Regementsvägen och tar sikte mot kasernerna för Upplands regementet. Regementsvägen kantas av två värdefulla landskapsrum, Exercisfältet i norr och Kronparken Åsen (Naturreservat) i söder. I fonden av Regementsvägen ligger byggnadsminnet Polacksbacken. Vägen, som kan spåras tillbaka till 1600-talet, har idag karaktären av landsväg med körfält i två riktningar och en separat gång- och cykelbana. Regementsvägen utgör en tydlig gräns mellan den Kronparken och Exercisfältet.

Kronparken har furor mer än 300 år gamla och har historiskt sett varit en värdefull timmerskog och verkat som kunglig jaktmark och militärt övningsområde. Exercisfältet har varit övningsfält för militären under flera sekler och bär på berättelser av nationell betydelse.

Vid korsningen mellan Regementsvägen och infartsvägen till Ångströmlaboratoriet, finns en "övrig kulturhistorisk lämning" i form av en minnessten, vilken är upptagen som "övrig kulturhistorisk lämning" i Fornsök.

Teman inom riksintresset som är representerade utmed denna delsträcka är Lärdomsstaden, Centralmakten samt Stadens framväxt och struktur.

Konsekvensbedömning

En sammanvägd bedömning av konsekvenserna för denna del av delsträcka A är att ett kollektivtrafikstråk kan få viss påverkan på kulturhistoriska värden, men att det föreligger risk för måttlig till stor påverkan. Graden av påverkan är avhängig behovet

av breddning, gestaltningen och vägval vid Exercisfältet. För sträckningen utmed Dag Hammarskjöld väg föreligger risk att betydelsefulla siktlinjer och trädalléerna påverkas. För bästa resultat ska gestaltning och utformning göras medveten utifrån stadsrummets förutsättningar. För exercisfältet finns en risk att ett betydelsefullt landskapsrum som bär på berättelser av nationell betydelse påverkas. Det gäller i synnerhet eventuella ingrepp utanför befintliga strukturer. I det fall befintliga strukturer följs är förutsättningarna för ett bra resultat goda. För denna del finns risk för kumulativa effekter då idag obebyggda ytor blir mer centrala och därmed attraktiva för exploatering.

Med anledning av att bebyggelsen utmed Dag Hammarskjölds väg ligger indragen från vägen, både öster och väster därom, bedöms den inte påverkas av kollektivtrafikstråket, varken direkt eller indirekt. De värden byggnaderna besitter kvarstår även efter att kollektivtrafikstråket dras fram. Detsamma gäller minnesstenen som är placerad framför kasernerna och som, under förutsättning att den inte behöver flyttas, inte påverkas av kollektivtrafikstråket.

Värdet i Dag Hammarskjölds raka dragning och alléerna utmed vägen riskerar att påverkas negativt av kollektivtrafikstråket. Beror på hur den fasta tekniska installationen, såsom stolpar, kablar, hållplatser och perronger, placeras och utformas, finns en risk att betydelsefulla siktlinjer påverkas liksom träden i allén. Eftersom gatan redan är trafikerad med bussar och bilar, bedöms inte kollektivtrafikstråket påverka ljud- eller ljusmiljön i området, inte heller rörelsemönster eller stadsrummet. Eventuell breddning kan medföra påverkan, detta behöver i sådan fall studeras mot ett reellt förslag.

Utmed Regementsvägen kan det behöva anläggas gångbanor och cykelbanor som en konsekvens av ett kollektivtrafikstråk. Ytterligare breddning kan få viss påverkan genom att Exercisfältet yta minskar. Kollektivtrafikstråket kan därmed komma att förändra karaktären på Regementsvägen. En breddning av vägen kan få en måttlig påverkan på den tydliga visuella och fysiska gränsen för Exercisfältet och Kronparken. Även för Regementsvägen är resultatet, och därmed konsekvenserna, avhängigt utformningen på de fasta installationerna. Det gäller såväl hur den påverkar landskapsrummets gräns och fondmotivet med byggnadsminnet Polacksbacken. Bedömningen är att påverkan på dessa värden utmed Regementsvägen är måttlig. En förutsättning för ett tillfredsställande resultat ur kulturhistorisk synvinkel är att kollektivtrafikstråket dras i Regementsvägen. Annan dragning bedöms ha stor negativ påverkan. Utöver detta bedöms det föreligga risk för kumulativa effekter av att Exercisfältet och annan obebyggd mark blir mer central och attraktiv att exploatera. Redan idag har delar av fältet tagits i anspråk för den växande staden genom den dagvattendamm som är under uppbyggnad.

Beträffande minnesstenen vid Regementsvägen finns en liten risk att den måste flyttas, vilket får betraktas som en stor påverkan.

Konsekvenser på riksintresset

Under förutsättning att kollektivtrafikstråket anläggs i Dag Hammarskjölds vägs och Regementsvägens och att den gestaltningen och utformas efter deras förutsättningar, bedöms kollektivtrafikstråket ha viss påverkan på denna delsträcka. Påverkan är främst kopplad till temat Centralmakten genom det intrång som behöver göras utmed Regementsvägen. En breddning av Regementsvägen kan få måttlig till stor påverkan, om träd kan behöva tas ned eller om Exercisfältet behöver minska i storlek. Kollektivtrafikstråket kan även, till viss del, skapa en fragmentering av tidigare militära övningsfält.

Omedveten gestaltning och större ingrepp på Exercisfältet riskerar medföra påtaglig skada på riksintresset.

KOMPENSATORISKA ÅTGÄRDER

I delsträcka A bedöms kollektivtrafikstråket endast undantagsvis skapa barriäreffekter eller andra negativa effekter. Däremot går den bitvis genom miljöer med mycket höga kulturhistoriska värden, så väl upplevelsemässiga som dokumentvärden. För dessa delar är placering och gestaltningen av kollektivtrafikstråket särskilt viktigt. Vår bedömning är därför kompensatoriska åtgärder för Delsträcka A framför allt omfattar utformning. Till exempel kan det vara motiverat att använda batteridrift i de mest känsliga miljöerna.

Bibehållet smidesräck på Islandsbron hör till de kompensatoriska åtgärderna.

För sträckningen utmed Regementsvägen finns en risk att kulturhistoriska värden påverkas vilket skulle motivera särskilda åtgärder. Vilka behöver studeras mot ett tydligt förslag.

1. *Regementsvägen, med Kasernerna i fonden. Vy mot öst.*
Foton : White arkitekter

DELOMRÅDE B

Förutsättningar

Från Dag Hammarskjölds väg fortsätter kollektivtrafikstråket på Husargatan. Det planeras för att kollektivtrafikstråket ska korsa det befintliga grönområdet och möta Gerd Enequists gata. Kollektivtrafikstråket går genom Rosendal som är under uppbyggnad. I Rosendal är en sträcka redan planlagd för spårväg. Denna del ingår inte i detaljplanen för kapacitetsstark kollektivtrafik och därmed inte heller i denna konsekvensbedömning. Kollektivtrafikstråket går sedan i Vårdsättravägen förbi Valsätra. Därefter svänger den söder ut mot Hugo Alfvéns väg förbi Gottsunda centrum.

UTREDNINGAR SOM BERÖR DELOMRÅDE B

- *Spårväg, Uppsala kommun. Kulturhistorisk utredning inför planerad spårväg. Upplandsmuseet 2020.*
- *Dag Hammarskjöldsstråket. Kulturhistorisk utredning. Upplandsmuseet och Karavan landskapsarkitekter 2014.*
- *Kulturmiljöutredning Gottsunda och Valsätra. Förslag på stadsförnyelse med stöd i platsens identitet. Tyréns 2016.*

KULTURMILJÖVÄRDEN OCH SKYDD

Byggnader

Nummer/ delområde	Bebyggelse	År	Skydd
<i>Väster om Dag H väg</i>			
1	Biomedicinskt centrum	1960/1970/1980	Förvanskningsförbud
<i>Rosendal</i>			
2	Rosendals gård	1895-1898	Förvanskningsförbud
<i>Valsätra</i>			
3	Bostadshuset tillhörande Valsätra gård		Förvanskningsförbud

Stråk och kommunikationsleder

Vårdsättravägen	1600-talet
Malma byväg	1600-talet

Fornlämningar

Mellan Gottsunda och Bäcklösa	Ett antal fornlämningar söder och norr om Gottsunda allé	
-------------------------------	--	--

Övrig kulturhistorisk lämning

Det finns inga noterade övriga kulturhistoriska lämningar utmed sträckan.

Värden och konsekvensbedömning

Nedan sammanfattas värden kortfattat och en bedömning av konsekvenserna för den kulturhistoriska miljön, uppdelat i tre olika delsträckor; Husargatan - Gerd Enequist gata, Vårdsättravägen, Hugo Alfvéns väg – Gottsunda allé

HUSARGATAN - GERD ENEQUIST GATA

Värden

Kollektivtrafikstråket kommer att passera strax söder om Biomedicinskt centrum (BMC). Byggnaden uppfördes samtidigt som Socialstyrelsens läkemedelsavdelning, som numera är Rosendalsgymnasiet. Dessa byggnader utgjorde på denna tid ett biomedicinskt kluster och visar på statens omfattande närvaro i Uppsala. Byggnaderna har även stora arkitekturhistoriska värden. Berättelserna har ett värde för riksintresset Lärdomsstaden och Centralmakten.

Inga kulturhistoriska värden kan identifieras för det grönområde som kollektivtrafikstråket passerar söder om (BMC).

Konsekvensbedömning

Bedömningen är att de kulturhistoriska värden som byggnaderna besitter kvarstår, även efter att kollektivtrafikstråket dras fram. Kollektivtrafikstråket bedöms inte fragmentera eller skapa en barriär genom det historiska biomedicinska kluster som funnits. Statens närvaro i Uppsala bedöms fortfarande kunna avläsas i miljön efter att kollektivtrafikstråket anlagts.

Konsekvenser på riksintresset

Bedömningen är att kollektivtrafikstråket inom denna delsträcka inte påverkar riksintresset.

VÅRDSÄTRAVÄGEN

Värden

Vårdsättravägen vägen passerar genom blandade bebyggelseområden som uppkommit från mitten på 1900-talet. Bebyggelsen tillkom på gammal bymark (jordbruksmark) som tillhörde Malma by. Genom försäljning och markupplåtelse gav Malma by upphov till stadsdelarna Valsätra, östra delarna av Gottsunda och Rosendal. Det som återstår från tiden innan områdena kom att exploateras är Rosendals gård och vägsträckningen. Gården är från 1800-talet och har ett välbevarat byggnadsbestånd. Vårdsättravägens sträckning är i princip den samma som gamla Enköpingsvägens sträckning hade redan sedan 1600-talet. Vägen gick centralt genom Malma bys marker och var en av de viktigaste landsvägarna till Uppsala.

Det finns även spår kvar från Valsätra gård i form av ett äldre bostadshus och ett uthus. Resterande delar av gården är riven. Bostadshuset och uthuset som finns kvar från denna tid är numera integrerat i stadsdelens kvartersstruktur (1900-tals bebyggelse). Vid Vårdsättravägen finns rester kvar från den allé som ledde mot Valsätra gårds huvudbyggnad. Valsätra gårdsmiljö med bevarade grind, allé och ekonomibyggnad bidrar till förståelsen för platsens bakgrund som agrar gårdsmiljö. Malma byväg är en viktig struktur som historiskt har lett ner till Malma by från Enköpingsvägen, som syns på kartor från 1600-talet.

Utöver det passerar bebyggelse från andra halvan av 1900-talet, så väl egnahemsvillor som områden med flerfamiljshus.

Konsekvensbedömning

Den sammanvägda bedömningen är att kollektivtrafikstråket medför ingen till försumbar påverkan på kulturhistoriska värden utmed denna delsträcka.

Rosendals gård ligger indragen från vägen och bedöms därför inte påverkas av kollektivtrafikstråket. Dessutom har ett nytt bostadsområde uppförts i anslutning till gården och miljön runt om har förändrats med åren.

Likaså har Valsätra gård fått ett nytt sammanhang och inlemmats i en ny bebyggelsemiljö. Kollektivtrafikstråket bedöms därför inte påverka de värden som Valsätra gård besitter. Däremot riskerar delar av allén att påverkas i de fall träden behöver tas ned.

Vårdsättravägens sträckning från tidigt 1600-tal bedöms inte påverkas av kollektivtrafikstråket. Den bidrar snarare till att förstärka det historiska stråket.

Malma byväg bedöms inte heller påverkas av kollektivtrafikstråket.

Konsekvenser på riksintresset

Bedömningen är att kollektivtrafikstråket inom denna delsträcka inte påverkar riksintresset.

HUGO ALFVÉNS VÄG - GOTTSUNDA ALLÉ

Värden

Kollektivtrafikstråket går i Hugo Alfvéns väg och Gottsunda allé. Den passerar genom bostadsområdena Folke, Norra Gottsunda, Valsätra och Stenhammar och Gottsunda centrum. Dessa byggdes framför allt under miljonprogramstiden och har byggts om och till under åren. Många av områdena är karakteristiska för sin tid, med trafikseparering, flerfamiljshus i form av högre skivhus, lägre lamellhus och även viss radhusbebyggelse och småhus. Stora delar av bebyggelsen vänder sig bort från Hugo Alfvéns väg och Gottsunda allé och är placerad med ett avstånd från vägarna.

Bebyggelsen eller miljöerna klassas inte som särskilt kulturhistoriskt värdefulla och har inte heller något skydd.

Konsekvenser

Kollektivtrafikstråket följer befintlig infrastruktur, Hugo Alfvéns väg och Gottsunda allé, och medför inte någon påverkan på bebyggelsen eller områdets struktur. Området som helhet bedöms tålig för sådan förändring som kollektivtrafikstråket medför. Den kan till och med ge positiva effekter genom att denna miljö blir mer tillgänglig för stadens invånare och stadsdelen blir mer integrerad med staden. Den modernistiska kulturmiljön synliggörs för en fler vilket bidrar till kunskap om stadens utveckling och miljonprogrammet.

Både norr och söder om Gottsunda allé, väster om Bäcklösa, finns fornlämningar. Förutsatt att kollektivtrafikstråket anläggs inom befintlig väg och utan breddning kommer dessa inte att påverkas.

DELOMRÅDE C

Förutsättningar

Från Regementsvägen fortsätter kollektivtrafikstråket förbi byggnadsminnet Polacksbacken och vidare mellan Ångströmlaboratoriet och beväringssbarackerna. Kollektivtrafikstråket fortsätter sedan över Kungsängsleden på en ny bro. Det går sedan i Ulleråkersvägen med sikte på Asylen, men går sedan väster om Asylen, igenom ett område som ska exploateras. Exploateringsområdet ingår inte i denna detaljplan varför denna del inte avhandlas i MKB:n. Kollektivtrafikstråket fortsätter i den befintliga gång- och cykelbanan som löper genom Kronparken och vidare över fälten mot Ultuna där den fortsätter längs Ulls väg genom norra Ultuna.

UTREDNINGAR SOM BERÖR DELOMRÅDE C

- Spårväg, Uppsala kommun. Kulturhistorisk utredning inför planerad spårväg. Upplandsmuseet 2020.

- Ångström delsträcka 4. Kulturhistorisk utredning. Upplandsmuseet 2014.

- Byggnadsminnet Polacksbacken. Kulturhistorisk analys av Kronåsen 1:15. Upplandsmuseet 2016.

- Dag Hammarskjölds stråket. Kulturhistorisk utredning. Upplandsmuseet och Karavan landskapsarkitekter 2014.

KULTURMILJÖVÄRDEN OCH SKYDD

Byggnader

Nummer/ Delområde	Bebyggelse	År	Skydd	Epok
<i>Polacksbacken</i>				
1	F.d. Upplands regementes kaserner	1909-1912	Byggnadsminne	
2	Beväringssbaracker/ personalbostäder	1877/ 1913	Byggnadsminne	
<i>Ulleråker</i>				
3	Vingmuttern / Ulleråkers sjukhus	1878-1882	Förvanskningförbud	Hospital och asyl
4	Administrationsbyggnad	1955	Förvanskningförbud	Ulleråkers sjukhus
5	Centralkök Asylen	1900	Förvanskningförbud	Hospital och asyl
<i>Norra Ultuna</i>				
6	Studentbostäder	1968	Förvanskningförbud	Ultuna lantbrukshögskola (1932-1977)

Stråk och kommunikationsleder

Ulleråkersvägen	18- & 1900-tal
Gamla kollektivtrafikstråket	Anlagd 1928

Landskapsrum

Tallparker	Öster och väster om Ulleråkersvägen
Landskapsrum som minner om Ultuna Kungsladugårds marker, öppen åkermark möte Kronåsens tallskog	Mellan Ulleråker och Norra Ultuna

Fornlämningar

Boplatssområde L1941:2866	Uppsala 565:1
---------------------------	---------------

Övrig kulturhistorisk lämning

Det finns inga noterade övriga kulturhistoriska lämningar utmed sträckan.

- Denna sida:*
1. Rekreationsyta mellan beväringsbaracker och Ångströmlaboratoriet. Vy mot söder.
  2. Tallparkar på båda sidor om Ulleråkersvägen. Vy mot söder.
  3. Hospitalet i Ulleråker. Vy mot öst.
  4. Befintlig gång- och cykelväg mellan Ulleråker och Norra Ultuna, där kollektivtrafik planeras gå. Vy mot norr.
  5. Befintlig gång- och cykelväg mellan Ulleråker och Norra Ultuna, där kollektivtrafiken planeras gå. Vy mot söder.
- Foton : White arkitekter*

Värden och konsekvensbedömning

Nedan sammanfattas värden kortfattat och en bedömning av konsekvenserna för den kulturhistoriska miljön, uppdelat i olika delsträckor; Polacksbacken, Ulleråker, Norra Ultuna.

POLACKSBACKEN

Värden

Polacksbacken har genom århundradena varit av stor militärhistorisk betydelse och erinrar om en numera svunnen värnpliktsepok i både landets och staden Uppsalas historia. Kasernbyggnaderna är representativa, välgjorda och till exteriören välbevarade exempel på sin tids kasernarkitektur. Genom anläggningens monumentala disposition och områdets välbevarade öppna ytor förmedlar Polacksbacken alltjämt en bild av en militär anläggning med kaserngård och exercisfält. Arresten, kokhuset och södra lägerhyddan är bevarade exempel på respektive byggnadstyp.

För denna delsträcka förekommer värden som är kopplade till riksintresset och dess teman centralmakten och lärdomsstaden.

Konsekvenser

En sammanvägd bedömning av konsekvenserna för denna del av delsträcka C är att kollektivtrafikstråket får en måttlig till stor påverkan på Polacksbacken och den militärhistoriska berättelsen. Bedömningen baseras dels på bedömningen att den militärhistoriska miljön fragmentiseras, dels på den bank som behöver byggas väster om lägerhyddorna och dels för att kollektivtrafikstråket placerar området i en ny kontext.

Kollektivtrafikstråket kommer att förläggas i direkt anslutning till byggnadsminnet men utanför skyddsområdet. Eventuella förändringar som påverkar skyddsområdet kräver länsstyrelsens tillstånd vilket inte bedöms troligt att erhållas. Kollektivtrafikstråket bedöms inte få någon direkt påverkan på byggnadsminnet, men en risk för indirekt påverkan föreligger. Framför allt eftersom kollektivtrafikstråket fragmentiserar det militärhistoriska området. Tilläggas bör att läsbarheten redan har försvagats med de exploateringar som utförts i närmiljön. Vidare får området i en ny kontext, tidigare låg det avskilt från staden, nu blir det en del av staden. Det medför i sin tur risk för kumulativa effekter av ökat exploateringsstryck.

Väster om lägerhyddorna förläggs kollektivtrafikstråket på en i dag öppen gräsyta tillika buffertzon mellan byggnadsminnet och Ångströmlaboratoriet. På denna yta behöver en bank anläggas för att kunna angöra den planerade bron över Kungsängsleden. Banken kommer att utgöra barriär och skapa ett påtagligt inslag i miljön.

Bron över Kungsängsleden byggs i en trafikmiljö och bedöms därför inte påverka kulturhistoriska värden.

Konsekvenser på riksintresset

För temat centralmakten medför kollektivtrafikstråket en måttlig påverkan genom den fragmentisering och barriäreffekt kollektivtrafikstråket medför, samt en minskad läsbarhet av den militärhistoriska miljön. För temat lärdomsstaden bedöms kollektivtrafikstråket snarare få en positiv effekt genom ökad tillgänglighet.

ULLERÅKER

Värden

Kollektivtrafikstråket kommer att passera Vingmuttern (också kallad Centralhospitalet) som uppfördes på 1870-talet. Den fysiska miljön utmed Ulleråkersvägen, berättar om områdets användning för vård av mentalsjuka från 1870-talet fram till 1980-talet. Områdets strikta symmetri, Centralhospitalet som ensamt placerades i landskapet på ett majestätiskt vis i slutningen mot Fyrisån, utformningen av landskapet med parker och promenadstigar, berättar om dåtidens (slutet på 1800-talets) vårdideologi där de sinnessjuka skulle bort från den förvirrande omvärlden och bringas ordning genom en regelbunden livsföring, renlighet och ordning. Det finns en tydlig rumslig separation mellan Hospitalet och Asylen, som berättar om dåtidens vårdideologi med patienter som rumsligt separerades på grund av dess olika sjukdomsbild. Men likaså patienter som separerades från vårdpersonal. Från Ulleråkersvägen syns de historiska promenadstigar och parker som uppfördes för de intagna. Hospitalsbyggnaden har ett särskilt kulturhistoriskt värde. Området kring Centralhospitalet bedöms vara bevarandeområde. Området som helhet har kulturhistoriska värden för riksintresset. Längs Ulleråkersvägen mellan Hospitalet och Asylen finns en värdefull siktlinje mot administrationsbyggnaden (nr 4), som binder samman de två områdena.

Väster om Ulleråkersvägen ligger Ulleråkers sjukhus som byggdes ut i mitten på 1900-talet. Närmast vägen syns vårdpaviljonger inplacerade i en gles tallpark med ett nät av asfalterade gångar, placerade enligt gestaltungsprincipen "hus i park". Området bedöms vara kulturhistoriskt känsligt område.

På denna delsträcka förekommer värden som är kopplade till riksintresset och dess teman centralmakten och lärdomsstaden.

Konsekvenser

Kollektivtrafikstråket kan ha en måttlig påverkan på den sammanlagda uppfattningen av Ulleråker som ett område som historiskt byggts ut för vård i olika epoker. Kollektivtrafikstråket kommer att gå i Ulleråkersvägen, det vill säga i befintlig infrastruktur, som redan idag utgör en fysisk gräns mellan de olika vårdinrättningarna från olika tidsepoker. Kollektivtrafikstråket bedöms därmed inte skapa en fragmentisering av dessa olika historiska vårdmiljöer. De kulturhistoriska värden som respektive område och bebyggelse besitter, bedöms kunna vara kvar efter att ett stråk anläggs i Ulleråkersvägen.

Längs Ulleråkersvägen blir gestaltningen och mängden fasta tekniska installationer avgörande för slutresultatet. Här föreligger risk att siktlinjen mot Asylen döljs, vilket skulle medföra stor påverkan.

Konsekvenser på riksintresset

Inom denna delsträcka bedöms kollektivtrafikstråket ha försumbar påverkan på riksintresset.

NORRA ULTUNA

Värden

Kollektivtrafikstråket planeras ha samma sträckning som den tidigare kollektivtrafikstråket haft, det vill säga i den befintliga gång- och cykelvägen som löper strax väster om Kronparksgården genom Kronparken. Denna del av Kronparken ligger inte inom naturreservatet, men dess karaktär påminner om Kronparken Åsens naturreservat. Parkens äldsta furor är mer än 300 år gamla och har genom århundradena utgjort en värdefull timmerskog, men också erbjudit möjligheter till kunglig jakt och militärt övningsområde. Vissa delar av Kronparken har även upplåtits till Hospitalet och Asylen.

Kollektivtrafikstråket kommer ut från Kronparken till öppna ängsmarker som tidigare tillhört Ultuna Kungsladugård. Landskapet karakteriseras av ett öppet fält i huvudsak inramad av skog. Mot norr har fältet en skarp och tydlig gräns mot Kronparken. Landskapet bär spår av hur centralmakten nyttjat och planerat markerna. Det bär även på berättelser om hur markerna kom att nyttjas för verksamheter kopplade till staten.

Kollektivtrafikstråket går över fältet mot Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och Ulls väg i Norra Ultuna. Norra Ultuna karakteriseras av stora, relativt låga institutionsbyggnader, utplacerade på tidigare ängsmarker. Bebyggelsen är främst från epoken Ultuna lantbrukshögskola (1932-1977) och Ultuna lantbruksuniversitet (1977-2000). På senare år har området expanderat kraftigt och flera nya byggnader har uppförts.

På denna delsträcka förekommer värden som är kopplade riksintressets teman centralmakten, lärdomsstadens samt stadens framväxt och struktur. Centralmaktens närvaro framgår av landskapet och hur markerna nyttjats över tid. Ultuna lantbruksuniversitet är ett av stadens universitet och är där med en betydande del av lärdomsstaden. Genom det statliga ägandet har området kunnat bevara sin karaktär vilket bidrar till berättelsen om stadens framväxt och struktur.

Konsekvenser

En sammanvägd bedömning av konsekvensernas för denna del av delsträcka C är att kollektivtrafikstråket får stor påverkan på möjligheten att avläsa historien i detta landskap. Sträckan utmed Ulls väg bedöms inte påverka kulturhistoriska värden.

I den del där kollektivtrafikstråket kommer att korsa genom Kronparken och öppna ängsmarker bedöms kollektivtrafikstråket få stor påverkan på kulturmiljön, dels genom det snitt i Kronparken som krävs, dels på grund av ingreppet i landskapsrummets inramning och dels för det urbana inslaget i en delvis agrar miljö. Sammanhängande stora grönområden, som berättar om militärens övningsområden, jaktmarker och statlig oexploaterad mark bedöms fragmenteras. Idag är miljön lugn och saknar belysning, en karaktär som kollektivtrafikstråket skulle ändra på.

Utöver ovanstående finns en potentiell risk att kollektivtrafikstråket leder till ökat exploateringstryck vilket kan medföra negativ påverkan på kulturhistoriska värden.

Konsekvenser på riksintresset

Påverkan på temat centralmakten bedöms vara stor med anledning av de ingrepp som krävs i Kronparken och landskapet. Kollektivtrafikstråket bedöms dock inte medföra påtaglig skada. För övriga teman bedöms påverkan vara försumbar.

DELOMRÅDE D

Förutsättningar

I delområde D går kollektivtrafikstråket mellan Bäcklösa och Bergsbrunna. Kollektivtrafikstråket passerar det nyligen uppförda bostadsområdet i Bäcklösa, vidare till Ultunaallén, där den passerar det historiska universitet- och institutionsområdet där Sveriges lantbruksuniversitet främst är verksamt idag. Två olika förslag på sträckningar utreds i denna MKB. En sträckning där stråket fortsätter i Ultunaallén förbi herrgården/huvudbyggnaden och över Fyrisån (broalternativ A) och en sträckning där kollektivtrafiken passerar söder om herrgården/huvudbyggnaden genom ett grönområde över Fyrisån (broalternativ B). Kollektivtrafiken passerar sedan gamla ängsmarker och förbi södra delen av Nántuna och Sävja. Kollektivtrafiken föreslås sedan ha sin ändstation i södra delen av Bergsbrunna där en ny järnvägsstation planeras.

UTREDNINGAR SOM BERÖR DELOMRÅDE D

- Spårväg, Uppsala kommun. Kulturhistorisk utredning inför planerad spårväg. Upplandsmuseet 2020.

- Dag Hammarskjölds stråket. Kulturhistorisk utredning. Upplandsmuseet och Karavan landskapsarkitekter 2014.

Denna utredning består främst av en beskrivning av historien. De saknas en bedömning om kulturhistoriska värden i bebyggelsen och miljöerna. Framför allt kring Ultuna.

- Bergsbrunna. Kulturhistorisk förundersökning inför fördjupad översiktsplan. Upplandsmuseet 2018.

- Kompletterande kulturmiljöunderlag – Fördjupad översiktsplan för de Sydöstra stadsdelarna inklusive Bergsbrunna. WSP 2019

KULTURMILJÖVÄRDEN OCH SKYDD

Byggnader

Nummer/ delområde	Bebyggelse	År	Skydd	Epok
<i>Ultuna</i>				
1	Husdjursvetenskapligt centrum	1974	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbrukshögskola
2	Birgittatorpet	>1816 >1848	Förvanskningsförbud	Ultuna kungsladugård
3	Östra ladugården - F.d. stall	1862/ 1938/ 1976	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbruksinstitut

3.5	Norra ladugården	1856/ 1938/ 1976	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbruksinstitut och Ultuna lantbruksuniversitet
4	Västra ladugården - F.d. fårhus	1862/ 1938/1 976	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbruksinstitut
5	Gamla Biblioteket	1942	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbrukshögskola
6	Institutionsbyggnad	1935	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbrukshögskola
7	F.d. intendentbyrå	1867/ 1892	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbruksinstitut
8	Flyglar	1774	Förvanskningsförbud	Ultuna kungsladugård
9	Huvudbyggnad	1774/ 1848	Förvanskningsförbud	Ultuna kungsladugård
10	Ekologiskt miljövarvs centrum	1977	Förvanskningsförbud	Ultuna lantbruksuniversitet

Nåntuna

Nåntuna gård				
Blandad bebyggelse utmed Hemslöjdsvägen		<1950		

Stråk och kommunikationsleder*Ultuna*

Ultunaallén	1940
Fyrisån	
Väg mellan ladugård och mangård	Karta från 1818

Nåntuna

Hemslöjdsvägen	Äldre landsväg från 1700-talet
Järnvägen och väg 255	

Kulturhistoriska miljöer

Nåntuna	Bevarad äldre agrar bebyggelse på den gamla bytomten och öppna marker mot Fyrisån	Mycket stor kulturhistoriska värden lokalt och regionalt
---------	---	--

Landskapsrum

Både söder och norr om Ultunaallén – landskapsrum som minner om Kungsladugårdens markutnyttjande	
Ängarna vid Nántuna gård och Fyrisån	

Fornlämningar

<i>Ultuna</i>		
1	Hela Ultuna kan betraktas som ett arkeologiskt riskområde	Från järnåldern men även, vendeltida båtgrav, vendeltida stolpburna hus och grophus från medeltiden
2	Boplats L1941:2428	555:1
3	Boplats L1940:4411	Uppsala 662
4	Gravfält L1941:2244	Uppsala 426:1
<i>Nántuna</i>		
5	Grynbacken L1944:7358	Gravfält Danmark 120:1
6	Grynbacken I1944:6438	Gravfält Danmark 115:1

Övrig kulturhistorisk lämning

<i>Ultuna</i>		
1	Bro L1941:2718	Uppsala 488:1
2	Minnesmärke L1941:2718	Uppsala 405:1
<i>Nántuna</i>		
3	Härd L1944:7146	Danmark 159:1

Värden och konsekvensbedömning

Nedan sammanfattas värden kortfattat och en bedömning av konsekvenserna för den kulturhistoriska miljön, uppdelat i olika delsträckor; Gottsunda allé, Ultunaallén, Fyrisån-Nántuna och Sävja-Bergsbrunna. Det finns två olika föreslagna sträckningar för dragning av bro över Fyrisån. Alternativ A som fortsätter i en rak linje från Ultunaallén förbi Herrgården (nr 9) och alternativ B som fortsätter söder om Herrgården över Fyrisån på bro till Nántuna.

GOTTSUNDA ALLÉ

Värden

I Gottsunda allé går kollektivtrafikstråket genom det nyligen uppförda bostadsområdet i Bäcklösa. Bäcklösa uppfördes på mark som tidigare varit statens som har avyttrats och lett till en andra våg av bostadsbyggande. Utmed Gottsunda allé finns ingen värdefull miljö eller bebyggelse ur ett kulturhistoriskt perspektiv. Söder och norr om Gottsunda allé finns det värdefulla landskapsrum, i Kungens gamla jaktpark (del av Kungsladugården) och i söder det så kallade torplandskapet.

För denna delsträcka är finns värden som är kopplade till riksintressets tema centralmakten.

Konsekvensbedömning

Ett kollektivtrafikstråk i Gottsunda allé bedöms inte påverka kulturhistoriska värden eftersom den går i befintlig infrastruktur och genom ett nybyggt område. De värdefulla landskapsrummen på ömse sidor om Gottsunda allé påverkas inte. Inte heller värdet i den tydliga gränsen mellan öppna åkermarker och Kronåsen.

Konsekvenser för fornlämningar

Arkeologiska lämningar kan komma att påverkas vilket utreds separat.

Konsekvenser på riksintresset

Riksintresset påverkas inte kollektivtrafikstråket på denna delsträcka.

ULTUNAALLÉNVärden

På denna delsträcka mellan Gottsunda allé och Ultunaallén ner till Fyrisån går kollektivtrafikstråket genom ett område som fram till mitten på 1800-talet tillhört kungsladugården. Sedan 1848 har det pågått forskning, undervisning och jordbruksproduktion i olika lantbruksskolors regi. Det finns tydliga avtryck i miljön från dessa epoker. Idag präglas landskapet av universitetets närvaro, men det bär även på berättelser som rör Kungsladugården och rekreation.

I östra änden av Ultunaallén karakteriseras området av lantbruksinstitutets byggnader, alléer och parker från andra hälften av 1800-talet. Institutionsmiljön som helhet med skol- och forskningsbyggnader, personalbostäder och ekonomibygnader till jordbruket är mycket välbevarad och av riksintresse för kulturmiljövården. Området bedöms ha så höga kulturhistoriska värden, att bevarande av befintliga karaktärer bör vara överordnad andra intressen.

Herrgården/mangården med tillhörande flyglar (nr 8 och 9) är de äldsta byggnaderna i området och står längst i öster vid Ultunaallén. De har ett särskilt kulturhistoriskt värde och berättar om den tid då området (dåvarande byn) tillhörde Ultuna Kungsladugård.

Norr om Ultunaallén står tre ladugårdar (nr 2, 3.2, 4) som har ett särskilt kulturhistoriskt värde och är från epoken Ultuna lantbruksinstitut.

Institutionsbyggnaden (nr 6), Gamla biblioteket (nr 5) och Husdjursvetenskapliga centrum (nr 1) har också ett särskilt kulturhistoriskt värde och berättar om epoken Ultuna lantbrukshögskola.

Söder om Ultunaallén ligger ekologiskt miljövärdscentrum (nr 10) som uppfördes under de åren då Ultuna lantbruksuniversitet etablerades i området.

Den historiska vägen mellan ladugården och mangården finns kvar från tidigt 1800-tal och har ett högt kulturhistoriskt värde. Vägen ligger norr om och parallellt med Ultunaallén. Ultunaallén anlades runt 1948 och har i sig ett lägre kulturhistoriskt värde. För denna delsträcka finns betydelsefulla landskapsrum och byggnader från epoken Ultuna Kungsladugård, som kan kopplas till riksintressets tema centralmakten. Ett uttryck för riksintresset är även lantbruksuniversitetet med flera värdefulla institutions- ekonomi- och bostadsbyggnader från 1800-talet och 1900-talets första hälft som erinrar om lantbruksskolans utveckling – dessa berättelser har ett värde för Riksintresset - Lärdomsstaden.

Stor del av Ultuna låg eller ligger idag på mark som tillhörde staten och visar att det är ett område där staden historiskt inte kunnat expandera. Detta har en betydelse för riksintresset – Stadens framväxt och struktur.

Fornlämningar

Fornlämningarna inom Ultuna är omfattande och man tror att det finns en stor mängd lämningar som ännu inte är kända. Ultuna har varit en betydande plats under förhistorisk tid och fornlämningarna är av mycket stort intresse. De är också lagskyddade. Deras avtryck i dagens landskap är begränsade, även om vissa gravfält är synliga ovan jord.

Konsekvensbedömning

Området där Ultunaallén möter Dag Hammarskjölds väg, karakteriseras av ett öppet och platt landskapsrum. Området bedöms ha så höga kulturhistoriska värden att ett bevarande av befintliga karaktärer bör vara överordnad andra intressen. Vår bedömning är att ett kollektivtrafikstråk i eller intill Ultunaallén (den västra änden) har en måttlig påverkan på det angränsande landskapsrummet.

Norr och söder om Ultunaallén, vid Husdjursvetenskapligt centrum, finns ett område som är utpekad som kulturhistoriskt känsligt. Det präglas av stora och låga institutionsbyggnadskomplex anlagda på Ultunas åkermark under 1940- och 1970-talen. Det förekommer även byggnader som uppförts under epoken Ultuna campus på 2000-talet. Detta område utgör en del av det mer moderna Ultuna. Värdet ligger i den struktur som visar att forskning och undervisning har bedrivits i olika institutionsmiljöer. Förändringar i detta område ska genomföras med stor varsamhet. Vår bedömning är att ett kollektivtrafikstråk söder om/bredvid Ultunaallén får en försumbar påverkan på områdets berättelse och läsbarhet.

Konsekvenser för fornminnen

Alla ingrepp i mark och fasta konstruktioner som täcker mark i längs denna sträcka kräver länsstyrelsen tillstånd. Vilka värden som finns och som kan komma att påverkas undersöks med arkeologiska förundersökningar.

Konsekvenser på riksintresset

Beroende på vilket alternativ man väljer för att ta sig över ån påverkas riksintresset olika. Båda alternativen kommer att medföra stor påverkan. Vår bedömning är dock att en högbro medför påtaglig skada, se vidare under nästa delsträcka, Fyrisån-Nåntuna.

Värden

Kollektivtrafikstråket kommer gå på bro över Fyrisån, antingen med avstamp från åsen eller från Ultuna gård. På östra sidan ån passerar det Nántuna ängar vilket är ett värdefullt kulturlandskap. Landskapet karakteriseras av öppna betesmarker som historiskt varit jordbruksmarker, gårdar och miljöer som finns kvar från 1600-talet. Kollektivtrafikstråket kommer att korsa detta kulturlandskap och passera mellan Pustnäs och Nántunas södra delar, söder om Nántuna gård som tidigare legat på en av de gamla bytomterna. Stråket korsar Hemslöjdsvägen som har samma sträckning som 1700-talets landsväg.

Området med de öppna markerna representerar det kronogods som försörjde Uppsala slott och som har en koppling till Riksintresset – centralmakten. Berättelsen om byarna har även ett intresse både ur ett regionalt och nationellt perspektiv, då den speglar Uppsala som historiskt rikscentrum.

Ytterligare värden i på denna delsträcka vyerna utmed och över ån samt in mot staden. Uppsalas karaktär som "Staden på slätten" är särskilt framträdande här. Här ifrån är det möjligt att uppleva hur slätten sträcker sig fram mot staden, med domkyrkan och slottet som landmärken och som ger uttryck för den makt som format staden sedan tidig medeltid.

Viktiga strukturer är även siktlinjerna mellan byarna och dess tidigare jordbruksmarker, idag urskiljbara som skogsbryn.

Landskapsbildsskydd

Fyrisån och marken runtomkring (både östra sidan och västra sidan om ån) är ett naturreservat och har ett skydd för landskapsbilden enligt den tidigare Naturvårdslagen. Syftet med skyddet är framför allt att slå vakt om visuella upplevelser av ett landskap. Det krävs tillstånd från Länsstyrelsen för att utföra åtgärder som påverkar landskapsbilden i dessa områden.

I områden med landskapsbildsskydd krävs tillstånd från länsstyrelsen för anläggande eller väsentlig ombyggnad av vägar och broar. Tillstånd krävs även för dragning av luftledningar, och uppförande av belysningsstolpar, antennmaster och liknande anordningar. Detsamma gäller täktverksamhet, schaktning och annan mekanisk markbearbetning utöver normal brukning av trädgård och åker. Avverkning och bekämpning av lövträd utanför park och trädgård, med undantag för slybekämpning och normal gallring i skogs- och hagmark får utföras utan länsstyrelsens tillstånd.

Strandskydd

Mellan Fyrisån och Nántuna finns ett utökat strandskydd på 300 meter.

Konsekvenser för broalternativ A

I broalternativ A går kollektivtrafikstråket utmed hela Ultunaallén i befintlig i eller intill befintlig infrastruktur. Inom denna delsträcka kommer kollektivtrafikstråket fragmentera kulturmiljön. Kollektivtrafikstråket riskerar även att skapa en barriär mellan Herrgården och de institutionsbyggnader som idag vänder sig mot varandra (nr 9 och nr 6). Den äldsta miljön, Herrgårdsmiljön med rundel och flyglar, får ingen direkt påverkan, av kollektivtrafikstråket. Däremot får den en indirekt påverkan genom den nya kontext, både beträffande urbanitet och upplevelser i form av ljud och ljus. En sammanvägd bedömning är att kollektivtrafikstråket får måttlig till stor påverkan på denna kulturmiljö.

Kollektivtrafikstråket planeras gå vidare genom det öppna landskapet ner mot ån som ligger lägre än Ultunaallén och Herrgårdsmiljön. Denna del karakteriseras av en invallning vid ån, en öppen gräsyta som används som park- och rekreationsområde samt äldre fristående träd som formar en mindre allé. Området har tidigare varit ängsmarker, nu används den i huvudsak för rekreation. De kulturhistoriska värdena är kopplade till landskapsrummet som sådant, vilket speglar en äldre agrar användning med åkontakt och bebyggelse i höjdläge.

Det föreligger risk att kollektivtrafikstråket skapar en visuell och fysisk barriär som påverkar läsbarheten av det historiska landskapet. Beroende på hur bron anläggs får den olika konsekvenser för landskapsrummet och värdena. Om kollektivtrafikstråket anläggs på en bro på pelare, kan landskapet troligtvis läsas som en sammanhängande yta, samtidigt får den en teknisk karaktär som är främmande i denna miljö. Om kollektivtrafikstråket anläggs på en bank, bedöms den bryta det visuella sammanhängande landskapsrummet som syns i ögonhöjd, å andra sidan finns en möjlighet att modulera marken så att banken uppfattas som en naturlig del av landskapet. Båda alternativen påverkar kopplingen mellan den äldre bebyggelsen och landskapet.

Ytterligare effekter av kollektivtrafikstråket är att området, som idag är ostört och oupplyst, kommer utsättas för störande ljud och ljus.

Sammanfattningsvis bedöms kollektivtrafikstråket få en stor påverkan på de kulturhistoriska värdena som finns i detta område, dels på grund av att landskapets tillförs ny infrastruktur, dels för att den kommer att skapa fysiska och visuella barriärer och dels för att den fragmentiserar kulturmiljön. Utöver ovanstående kommer kollektivtrafikstråket anläggas i ett område som har ett landskapsbildsskydd enligt Naturresurslagen.

Konsekvenser för broalternativ B

I broalternativ B förläggs kollektivtrafikstråket på en högbro som kommer att passera söder om Ultuna gård i ett landskap som karaktäriseras av en öppen gräsyta med skogsdungar. Detta landskap har tillhört Kungsladugården och lärosätena genom åren. Miljön i detta område är utpekad som kulturhistoriskt känslig, vilket innebär att förändringar endast kan ske om de genomförs med stor varsamhet om befintliga värden.

Kollektivtrafikstråket kommer inte att följa någon befintlig infrastruktur, utan kommer att förläggas på en ny konstruktion som skär genom det öppna landskapsrummet. Det blir ett påtagligt inslag som kommer att påverka läsbarhetens och upplevelsen. Vår bedömning är att sträckningen fragmenterar kulturmiljön och har en negativ påverkan på landskapsbilden. En högbro utgör även ett främmande inslag för Fyrisån och Uppsala i stort eftersom alla befintliga broar är lågbroar.

Konsekvenser på riksintresset

Beroende på vilket alternativ man väljer för att ta sig över ån påverkas riksintresset olika. Båda alternativen kommer att medföra stor påverkan. Vår bedömning är dock att en högbro medför påtaglig skada.

Konsekvensbedömning delsträcka

Området kring Nántuna och Fyrisån utgör ett värdefullt kulturlandskap med odlingsmark och strandängar. Området utgör dessutom ett uttryck för riksintresset, genom berättelsen om kronans jordinnehav och centralmakten. Det finns känsliga vyer och siktlinjer över landskapet och mot staden, domkyrkan och slottet. Landskapet uppfattas som ostört, rekreativt och naturskönt och är därmed känsligt för förändringar som påverkar denna uppfattning. Längre söderut finns mer nutida småhusbebyggelse och bedöms därmed vara mindre känsligt.

Kollektivtrafikstråket kommer att skära genom landskapet och det värde som denna miljö besitter för landskapsbilden, historien och riksintresset kommer att påverkas i stor utsträckning. Stråket bedöms skapa en barriär och en fragmentering av kulturmiljön, eftersom det fysiska ingreppet kommer att dela upp ängsmarkerna och byarna. Det finns även en risk att kollektivtrafikstråket döljer vyn mot staden och därmed ha en stor negativ effekt på den historiska kopplingen mellan landskapet och staden. För minsta påverkan på landskapsbilden förordas dragning utmed skogskant eller i skog.

Med en ny infrastruktur föreligger risk för ytterligare exploatering och därmed risk att områdets värden går förlorade i sin helhet.

Konsekvenser på riksintresset

En ny infrastruktur genom landskapet kommer att påverka möjligheten att läsa områdets berättelse/betydelse som jordbruksmark, vilket har varit en bärande berättelse i riksintresset för centralmakten. Vår bedömning är att stråket får stor påverkan på riksintresset i denna del.

KOMPENSATORISKA ÅTGÄRDER

Åtgärder i denna miljö kräver välgenomtänkta lösningar och hög ambitionsnivå avseende gestaltning. Konstruktioner enbart utformade som tekniska lösningar bedöms ha negativ påverkan.

SÄVJA-BERGSBRUNNA

Kollektivtrafikstråket fortsätter förbi södra delarna av Sävja och passerar bebyggelseområdet Gotlandsresan som byggdes mellan åren 1990-2000-talet, på den före detta utmarken (skogsmarken) för byn i Sävja. Stråket fortsätter in i natur- och skogsområden och som angränsar till naturreservatet Norra Lunsen, vidare söder om Bergsbrunna gård till järnvägen, där det har sin ändhållplats.

Värden

Bebyggelsen i södra delarna av Sävja bedöms inte ha kulturhistoriska värden.

Skogsområdet är en del av det historiska landskapet då det utgör byarnas gamla utmarker. Skogen har därmed ett värde.

Järnvägen är en viktig struktur som berättar om Järnvägssamhället och dess påverkan på samhällets framväxt.

Konsekvenser

Skogen är generellt tåligare för nya inslag än den öppna slätten och de kulturhistoriska värdena är heller inte lika höga. Däremot kan det förekomma oregistrerade arkeologiska lämningar. Detta utreds separat.